

PUTEREA A PATRA ÎN DEVENIRE: REGLEMENTAREA ȘI REFORMA MASS-MEDIA ÎN REPUBLICA MOLDOVA

de Laura Zghibarța

Introducere

În ultimii ani sectorul media din Republica Moldova putea fi definit printr-un șir de caracteristici negative, inclusiv monopolizarea pieței media de către partidele de la putere, manipularea informațională și intimidarea jurnaliștilor, precum și încercările autorităților de a cenzura mass-media independentă. Pierderea puterii de către Partidul Democrat în vara anului 2019, inclusiv a controlului asupra mass-media, a permis noului Guvern condus de Maia Sandu să se concentreze pe problemele majore, tehnice din domeniu. Cu toate acestea, în pofida angajamentului pentru reformă, autoritățile nu au reușit să elimine carențele cadrului juridic și normativ în domeniul mass-media, precum și să elibereze mass-media de interesele politice. În prezent, îngrijorarea că aceste probleme vor facilita o nouă politizare a mass-media și vor împiedica reforma mediatică atât de necesară devine din ce în ce mai mare.

Această notă analitică susține că reforma eficientă a domeniului mediatic rămâne a fi un efort evaziv, în mare parte din cauza factorului politic adânc înrădăcinat. Documentul face o analiză a reformei mass-media din timpul ultimelor trei guvernări,¹ examinând abordarea fiecăreia față de reglementarea domeniului media, și finalizează cu o prezentare generală a efectelor viitoarelor evenimente politice asupra mediului mediatic și cu recomandări de îmbunătățire a situației la nivel legislativ și operațional.

Înțelegerea problemelor mediatic din Republica Moldova

Aspectele funcționale care afectează mass-media în Republica Moldova sunt, de obicei, percepute ca și sectoriale și orizontale, și anume ca și aspecte separate care interacționează dar nu se suprapun sau nu provin unul de la altul. Astfel, raportul anual "Indicele privind situația presei din Moldova" evaluează situația în domeniul mediatic

în baza unor categorii largi, inclusiv cadrul juridic, contextul politic, mediul economic, mediul profesional și securitatea jurnaliștilor și mass-media.² Spre deosebire de raportul sus-menționat, autorii acestei note analitice consideră aspectele mediatic din Republica Moldova stratificate și ierarhizate, necesitând, așadar, o abordare analitică în care într-un anumit context unele aspecte predomină asupra altora.

Când se dorește implementarea reformei mass-media, un aspect preeminent și global este ingerința politică care

subminează libertatea și independența mass-media (cu alte cuvinte, aceasta este problema *din vârful* ierarhiei aspectelor mediatic). Ingerința politică este un fenomen răspândit și în Republica Moldova și are cel mai puternic și perceptibil impact asupra activității mass-media.³ De regulă, aceasta ia forma monopolizării pieței mass-media de către diferiți actori politici, care își folosesc influența asupra mass-media pentru a face partizanat politic și pentru a pune presiune asupra instituțiilor media și jurnaliștilor independenți. Implicarea partidelor politice, politicienilor, funcționarilor de stat și aliaților acestora în activitatea mass-media este principalul indicator al nivelului general al interesului politic în reforma mass-media (și, respectiv, al nivelului de realizare a acesteia în practică).

Mai puțin evidente sunt aspectele "tehnice" (care stau la baza ierarhiei) în domeniul mediatic din Republica Moldova, și anume aspectele juridice, organizaționale și instituționale care sprijină factorul politic. În ultimii ani, printre acestea s-a regăsit imperfecțiunea cadrului de reglementare sau neaplicarea legislației (cum ar fi prevederile în domeniul audiovizualului, accesul la informație și libertatea de exprimare, și Concepția națională de dezvoltare a mass-media); performanța slabă a autorităților de reglementare, inclusiv Consiliul Audiovizualului (CA) și Consiliul Concurenței, și sustenabilitatea instituțiilor media.⁴

În cele din urmă, atât problemele de vârf, cât și cele de bază sunt cruciale în determinarea abilității sectorului media de a-și îndeplini rolul important de cea de-a patra putere în stat, și anume de a oferi cetățenilor țării informații obiective și de calitate, care să responsabilizeze liderii și să sprijine procesele democratice.

Caracterul inovativ al reformelor media în perioada guvernării Partidului Democrat (2016 - 2019)

Până în 2017 mass-media din Republica Moldova a activat într-un mediu juridic incert, cu legislație în domeniul audiovizualului învechită, deseori modificată și, per total, ineficientă. Printre principalele neajunsuri era ineficiența legii cu privire la accesul la informație, caracterul selectiv și părtinitor al CA, ineficiența controlului parlamentar care a dus la superficialitatea respectării legislației și practici discriminatorii în domeniu.⁵

În timpul ascensiunii Partidului Democrat (care se declara partid pro-european) pe arena politică în 2015-2016, aceste neajunsuri legislative au contribuit inclusiv la protecția insuficientă a jurnaliștilor și a restricționat dreptul acestora de acces la informația de interes public și de a mediatiza evenimentele publice și procedurile oficiale.⁶ Cea mai mare îngrijorare, însă, trecea poziția dominantă și influență a Partidului Democrat (PDM) pe piața media. Vladimir Plahotniuc, liderul PDM și oligarh cu influență politică considerabilă, deținea în acel moment patru dintre

cele cinci posturi TV cu acoperire națională (Publika TV, Prime TV, Canal 2 și Canal 3) și câteva posturi de radio.⁷ Alte trei posturi TV (Accent TV, NTV Moldova și Exclusiv TV) erau afiliate Președintelui Igor Dodon și Partidului Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM), iar noul-venit pe arena politică Ilan Șor, afacerist și lider al Partidului Șor, era beneficiarul de facto al Alt TV și Euro TV, actualmente Televiziunea Centrală (TVC).⁸

Această situație a încurajat Consiliul Europei (CoE) și Uniunea Europeană (UE) să lanseze proiectul comun "Promovarea libertății și pluralismului mass-media în Republica Moldova" pentru 2017-2018.⁹ Parlamentul a fost un actor important în procesul de reformă. Andrian Candu, pe atunci Președinte al Parlamentului și membru al PDM, a creat un grup de lucru reprezentativ, activitatea căruia a rezultat în aprobarea de către Parlament a șase acte legislative.¹⁰ Cele mai importante dintre ele au fost Concepția națională de dezvoltare a mass-media pentru perioada 2018-2025 și noul Cod al serviciilor media audiovizuale care a intrat în vigoare în ianuarie 2019 înlocuind versiunea învechită din 2006.¹¹ Codul audiovizualului era extrem de necesar pentru implementarea Directivei UE privind serviciile mass-media audiovizuale și pentru asigurarea transparenței proprietarilor mass-media, libertății de exprimare și dezvoltării conținutului media.¹² Concepția națională prin caracterul său inovator avea scopul de a promova independența politicilor editoriale și de a responsabiliza instituțiile media, precum și de a soluționa diferite probleme de ordin legislativ, operațional și financiar în domeniu sub coordonarea unui Consiliu reprezentativ.¹³

Din păcate, aceste eforturi de reformă au adus foarte puține schimbări reale în domeniul mediatic. Deși Codul audiovizualului conținea unele prevederi care limitau mărimea holdingurilor media, problema monopolizării mass-media de influențele politice juridic rămânea nesoluționată. Nici unul dintre cele șapte amendamente legislative planificate nu a fost adoptat de Parlament, nici chiar pentru modificarea legii privind accesul la informație sau cea cu privire la libertatea de exprimare.¹⁴ Grupul de lucru și-a încetat activitatea după finalizarea proiectului în 2018 fără a-și atinge scopurile.¹⁵ Mai mult decât atât, existau semne îngrijorătoare a unei înțelegeri de cartel între PDM și PSRM pe piața de publicitate.¹⁶

De fapt, eforturile de reformare întreprinse de PDM au "abordat" mai degrabă neajunsurile tehnice din domeniul mediatic decât problema majoră – ingerința politică chiar a PDM. Așadar, în pofida caracterului inovator al tentativelor de reformare, situația s-a înrăutățit drastic. În "Memoriul privind libertatea media în Republica Moldova" (mai 2018 - mai 2019) Asociația Presei Independente constată intensificarea intimidării și discriminării jurnaliștilor și instituțiilor media de către politicieni și funcționari publici, o reacție juridică și administrativă neadecvată și părtinitoare din partea instituțiilor publice și media la astfel de încălcări, precum și faptul că alegerile parlamentare au demonstrat că informațiile oferite erau manipulate în favoarea PDM, PSRM și a Partidului Șor.¹⁷

Gvernul Sandu - speranța unui nou început pentru Republica Moldova (iunie – noiembrie 2019)

Alegerile parlamentare din 2019 s-au încheiat cu crearea în iunie a unei noi majorități parlamentare de către blocul electoral ACUM (o coaliție pro-europeană formată din Partidul Acțiune și Solidaritate și Partidul Demnitate și Adevăr) și PSRM.¹⁸ Aliații occidentali ai țării și societatea civilă locală au salutat această tranziție politică neașteptată văzând-o ca o șansă de relansare a reformelor democratice în țară.¹⁹ Noua guvernare a promis să implementeze un șir de reforme anti-oligarhice, care urmau să pună capăt influenței private și politice nejustificate asupra instituțiilor statului, inclusiv în domeniul mediatic.

După formarea noii majorități, Parlamentul a adoptat Declarația cu privire la recunoașterea caracterului captiv al statului Republica Moldova, care constată uzurparea puterii de stat de către regimul oligarhic al lui Plahotniuc și PDM.²⁰ Mai mult decât atât, monopolul PDM în mass-media a început să se dezintegreze după ce Plahotniuc s-a disociat de Partidul Democrat, care a trecut în opoziție.²¹ Deși cele mai mari instituții media au continuat să facă partizanat politic, problema monopolului a început să cedeze când PDM nu mai putea pune presiune asupra mass-media.²²

În acel moment, principalele probleme legislative, organizaționale și instituționale (probleme de bază) în domeniul mass-media au devenit din ce în ce mai evidente. Pe durata mandatului de Prim-ministru al Maiei Sandu, printre principalele domenii care prezentau îngrijorare era funcționarea autorităților de reglementare în domeniul mass-media, precum CA, ineficiența Consiliului Concurenței, sustenabilitatea instituțiilor media și revitalizarea grupului de lucru parlamentar în domeniul mass-media.²³ Maia Sandu și-a asumat angajamentul plenar de depolitizare a instituțiilor de stat și și-a arătat sprijinul pentru o mass-media fiabilă și independentă, care să ceară socoteală demnitarilor.²⁴

Extrem de importantă era considerată reforma CA – autoritatea de reglementare responsabilă de monitorizarea și asigurarea libertății de exprimare, pluralismului de opinii și concurenței libere.²⁵ Declarația Parlamentului cu privire la recunoașterea caracterului captiv al țării constata că CA nu și-a îndeplinit atribuțiile în mod obiectiv și a permis PDM să-și mențină poziția dominantă pe piața media.²⁶ Comisia parlamentară, de asemenea, a constatat părtinirea politică a CA, respingând raportul de activitate al acestuia pentru anul 2018.²⁷ În conformitate cu Declarația Parlamentului, Prim-ministrul Sandu le-a cerut membrilor CA să-și dea demisia.²⁸

Eforturile de reformare a CA și de eliminare a neajunsurilor tehnice din domeniu au fost însă zădărnice, apărând din ce în ce mai multe dovezi ale unei noi politizări treptate a mass-media. La Forumul Mass-Media din noiembrie 2019 Maia Sandu și-a exprimat îngrijorarea cu privire la apariția unui nou holding media în locul holdingului lui Plahotniuc și PDM.²⁹ Cu

toate acestea, CA nu a întreprins nici o măsură pentru a opri concentrarea proprietății mediatică în interesul Președintelui Dodon și PSRM, permițându-le să devină proprietari indirecti ai patru posturi de televiziune importante (Accent TV, NTV Moldova, Exclusiv TV și noul "Primul în Moldova").³⁰ În pofida apelurilor ONG-urilor de media de a pune capăt acestui proces și a solicitării ACUM de restructurare a CA și de numire a unor membri noi, reprezentanții PSRM, sub protecția politică a căror se afla CA, susțineau că astfel de acțiuni ar submina independența instituției.³¹

Deși exista voință politică de a promova reforme esențiale, Guvernul Sandu a obținut puține rezultate în domeniul mediatic. Printre cele câteva realizări mici este mult-așteptatul proiect de lege cu privire la accesul liber și nerestricționat al presei la registrele de stat și concesiile economice mici pentru instituțiile media.³² Cu toate acestea, nu s-a reușit îmbunătățirea substanțială a activității CA sau Consiliului Concurenței, a implementării Concepției naționale de dezvoltare a mass-media, sau reluarea activității grupului de lucru parlamentar în domeniul mass-media. Deși reglementarea domeniului mediatic era printre prioritățile Maiei Sandu, cea mai mare parte a eforturilor Cabinetului Sandu în cele cinci luni de activitate au fost concentrate pe reforma justiției.³³ Astfel, pe lângă problemele tehnice rămase nesoluționate în domeniul mediatic, spre sfârșitul mandatului de guvernare a reapărut și problema ingerinței politice din partea lui Dodon și PSRM.

Semne de regres ale Guvernului Chicu (noiembrie 2019 – ianuarie 2020)

Doar după cinci luni de activitate Guvernul Sandu a fost înlocuit de așa-numitul Guvern tehnocrat condus de Ion Chicu, fost Ministru al Finanțelor în Guvernul PDM și consilier al Președintelui Dodon. Votul de neîncredere care a dus la transferul politic a fost susținut atât de deputații PSRM, cât și de cei din PDM, care s-ar fi temut de consecințele acțiunilor Maiei Sandu de depolitizare a instituțiilor de stat și de consolidare a statului de drept.³⁴ Deși Prim-ministrul Chicu s-a angajat să continue reformele și să corecteze greșelile guvernului anterior,³⁵ prezența tandemului PSRM - PDM în Cabinetul de Miniștri (constituit din foști consilieri ai Președintelui și membri ai vechiului Guvern PDM) ridică semne de întrebare referitor la credibilitatea reformelor întreprinse.³⁶

Nu a trecut mult timp de la instalarea noului Cabinet și regresul în reforma mass-media a și devenit evident. Inițial, aceasta nici nu se regăsea în programul de activitate al Guvernului Chicu.³⁷ Totuși, sub presiunea ONG-urilor de media, Guvernul în cele din urmă a inclus în Planul său de acțiuni pentru 2020 – 2023 câteva prevederi superficiale în domeniul reformei mass-media.³⁸

În prezent, cele mai mari riscuri pentru mass-media din Republica Moldova le prezintă problemele tehnice nesoluționate din domeniu și imixtiunea politică continuă,

provenind atât de la cei de la putere, cât și de la persoanele și instituțiile încă afiliate guvernelor anterioare. În decembrie 2019 Comisia parlamentară juridică, numiri și imunități a respins proiectul de lege cu privire la accesul liber al presei la registrele de stat elaborat de Guvernul Sandu.³⁹ În același timp, cele câteva rezultate ale eforturilor inițiale de reformare întreprinse de grupul de lucru parlamentar în 2017-2018, inclusiv proiectele de modificare a unui șir de legi ce țin de accesul la informație, libertatea de exprimare, precum și a legii presei, deocamdată nu au fost discutate sau adăugate pe agenda sesiunii plenare, iar Concepția națională de dezvoltare a mass-media în continuare este trecută cu vederea.⁴⁰ Pe lângă toate acestea, după luni de investigații, Consiliul Concurenței a emis o decizie controversată, care a fost contestată aprig de către mass-media independentă și societatea civilă din țară, prin care constata lipsa vreunei înțelegeri de cartel între companiile media afiliate PDM și PSRM.⁴¹ La nivel operațional, instituțiile media afiliate lui Dodon/PSRM preiau o poziție dominantă pe piața media, iar cele afiliate lui Plahotniuc devin mai puțin vizibile.⁴² Toate acestea luate împreună demonstrează clar o nouă implicare a politicului în activitatea mass-media și regresul procesului de reformă.

Concluzii: viitorul domeniului mediatic

Un alt exemplu viu de folosire a mass-media pentru a transmite mesaje politice este difuzarea în prime-time de către televiziunea publică Moldova 1 pe 23 decembrie 2019 a unui video despre realizările Președintelui Dodon.⁴³ Deși imixtiunea politică în mass-media în perioada guvernării PSRM ar putea să nu se manifeste exact ca și în perioada guvernării PDM, riscul de amânare a reformei este mare. Ținând cont de faptul că Igor Dodon probabil va candida din nou la alegerile prezidențiale din 2020, factorul politic va avea în continuare un rol decisiv în determinarea gradului de independență a mass-media și progresului real în procesul de reformă.

În perioada ultimelor trei guvernări, reforma mediatică în Republica Moldova poate fi caracterizată prin: 1) ingerința politică care a subminat reforma la baza/nivelul tehnic al domeniului, 2) re-prioritizarea problemelor tehnice odată cu diminuarea influenței politice și, respectiv, 3) re-apariția ingerinței politice sub guvernarea actuală dominată de PSRM. Mai mult decât atât, această reformă niciodată nu s-a bucurat de susținerea adevărată nici a clasei politice, și nici a instituțiilor media (inclusiv autoritățile de reglementare și mass-media care fac partizanat politic) în același timp. Reformele inițiate în perioada guvernării Partidului Democrat ar fi putut să îmbunătățească reziliența mass-media, dar PDM nu s-a arătat dispus să soluționeze problema fundamentală – să renunțe la propriul control asupra mass-media. Guvernul Sandu, singurul care a arătat un interes legitim și deschidere față de o mass-media independentă, din păcate, a fost copleșit de rămășițele vechiului sistem disfuncțional, problemele tehnice și revenirea politicului în mass-media, neavând astfel capacitatea de a promova schimbări substanțiale.

Guvernarea actuală pare să nu fie prea interesată și depune puțin efort în soluționarea problemelor mass-media, ceea ce înseamnă că există puțină speranță de reformă în viitor. Fără vreo orientare sau voință politică la nivel executiv din partea Guvernului, ceilalți factori interesați, reprezentând Parlamentul, Președinția, instituțiile de reglementare în domeniul mass-media și comunitatea mass-media, sunt "lăsați să gestioneze singuri" domeniul, care deja arată semne clare de re-politizare. Dată fiind dinamica actuală, care ridică semne de întrebare referitor la implementarea reformei, precum și reacțiile instituționale și politice modeste sau, uneori, chiar necorespunzătoare ale statului, este posibil că va fi nevoie de mai multă implicare din partea organizațiilor regionale și internaționale pentru a realiza o reformă adevărată și de durată.

Recomandări

La inițiativa Guvernului, **crearea unui singur organ permanent investit de Parlament cu dreptul de a propune, modifica și retrage proiecte de legi și de a promova inițiative legislative înainte de a fi votate în sesiune plenară.** Din acest organ, care ar trebui să beneficieze cu regularitate de consultanța instituțiilor media internaționale și regionale, trebuie să facă parte membri ai Guvernului, Parlamentului și reprezentanți ai ONG-urilor de media și ai autorităților de reglementare. Dată fiind fragmentarea pieței mass-media, acest organ ar fi și vocea consolidatoare și reprezentativă în procesul de reformă. Se recomandă ca acesta să colaboreze cu comisia parlamentară pentru mass-media în baza unui cadru convenit.

În cadrul comisiei parlamentare pentru mass-media și cu contribuția ONG-urilor de media, **revizuirea Concepției naționale de dezvoltare a mass-media și elaborarea unor planuri de acțiuni pe termen scurt și lung de implementare a acesteia.** Planul pe termen scurt urmează să țină cont de rolul mijloacelor de informare în masă și autorităților de reglementare în perioada alegerilor și să introducă mecanisme care vor împiedica imixtiunea politică excesivă. Organizațiile regionale și internaționale, cum este Freedom House, OSCE și Consiliul Europei, urmează să joace un rol important în promovarea și monitorizarea procesului, astfel "punând presiune" pe autorități să se conformeze cu standardele internaționale în domeniul libertății mass-media.

Redirecționarea asistenței și sprijinului pentru dezvoltarea conținutului (emisiuni TV, documentare, podcast-uri, etc.) din partea agențiilor de asistență naționale și internaționale. În mod ideal, aceste fonduri în tandem cu legislația revizuită trebuie să asigure independența mass-media. Pe termen scurt, asistența va reduce dependența mass-media de conținutul străin și va oferi o sursă de venit. Pe termen lung, aceasta poate contribui la independența financiară și sustenabilitatea mass-media și poate descuraja implicarea ("sprijinul") politică în industria media.

Prioritizarea activităților de consolidare a capacităților pentru mass-media locală. Guvernul, ONG-urile de media și agențiile internaționale pot contribui în acest sens printr-un

șir de mijloace, inclusiv granturi, programe de dezvoltare profesională și instruirea jurnaliștilor privind media digitală și alte tipuri de media noi. Cu sprijin corespunzător, aceste mijloace de informare în masă ar putea deveni sursa principală de informare la nivel local, furnizând o gamă mai

largă de informații și știri la nivel local. La nivel național, mijloacele de informare în masă ar putea fi echipate astfel încât să poată face față influenței grupurilor media și posturilor TV mai mari cu acoperire națională, care deseori sunt controlate de actori politici.

Endnotes

- În sensul acestui document, termenul "guvernare" înseamnă conducerea politică a organului executiv și legislativ. Cuvântul "Guvern" (scris cu literă mare) va fi utilizat când se va face referință la organele executive ale PM și Cabinetul de miniștri.
- Raportul anual "Indicele privind situația presei din Moldova în 2018", <http://media-azi.md/ro/publicatii/indicele-privind-situa%C8%9Bia-presei-ispm-din-republica-moldova-%C3%AEEn-2018>
- Victor Gotișan, "Fără un jurnalism onest și independent nu poți edifica o societate democratică", RFE/RL, 17 ianuarie 2020, <https://moldova.europalibera.org/a/victor-gotisan-f%C4%83r%C4%83-un-jurnalism-onest-%C8%99i-independent-nu-po%C8%9Bi-edifica-o-societate-democratic%C4%83-/30382462.html>.
- Indicele privind situația presei din Moldova în 2018, <http://media-azi.md/ro/publicatii/indicele-privind-situa%C8%9Bia-presei-ispm-din-republica-moldova-%C3%AEEn-2018>.
- Indicele privind situația presei din Moldova în 2016, http://media-azi.md/sites/default/files/Indicele%20situa%C8%9Biei%20mass-media%20%28ISM%29%20din%20Republica%20Moldova%20in%202016_0.pdf.
- Freedom House, *Raportul Libertatea în lume. Moldova 2016*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/moldova>.
- Alla Roșca, "Media in Moldova: Between Freedom and Monopoly" (n.t. "Mass-media în Moldova: între libertate și monopol") Foreign Policy Research Institute, 13 septembrie 2017, <https://www.fpri.org/article/2017/09/media-moldova-freedom-monopoly/>.
- Ludmila Nofit, "Cu cât mai mult lucrurile se schimbă, cu atât mai mult ele rămân aceleași: Provocările cu care se confruntă mass-media din Moldova în 2019 și tendințele de la alegerile din 2016" Freedom House, Media Forward series, nr. 6 (ianuarie 2019), <https://freedomhouse.org/sites/default/files/Nofit-RO-final.pdf>.
- "Promovarea libertății și pluralismului mass-media în Moldova," Consiliul European, <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/promoting-media-freedom-and-pluralism-in-the-republic-of-moldova>.
- Unul dintre ele are scopul de a promova investițiile străine în domeniul producțiilor de film/audiovizuale.
- Tatiana Puiu, "În domeniul legislației media, se pare că în Moldova „amânarea viitorului” este posibilă” în *Mass-Media în Moldova*, Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI), decembrie 2019, http://media-azi.md/sites/default/files/MMM_decembrie_2019_RO.pdf.
- Indicele privind situația presei din Moldova în 2018, *op.cit.*; vezi și Ludmila Nofit, *op.cit.*
- "Concepția politicii naționale de dezvoltare a mass-media din Republica Moldova (2018-2025)", <http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=r4wky73iRyU%3D&tabid=255&language=ro-RQ>.
- Andrei Bivol, "Reforma mass-media, uitată în contextul luptelor politice", media-azi.md, 16 ianuarie 2020, [stiri/reforma-mass-media-%E2%80%9Fuitat%C4%83%E2%80%9D-%C3%AEEn-contextul-luptelor-politice](http://media-azi.md/ro/stiri/reforma-mass-media-%E2%80%9Fuitat%C4%83%E2%80%9D-%C3%AEEn-contextul-luptelor-politice).
- Tatiana Puiu, *op.cit.*
- "Patru posturi tv denunță la Consiliul Concurenței o presupusă înțelegere de cartel între două case de vânzări de publicitate", media-azi.md, 24 ianuarie 2018, <http://media-azi.md/ro/stiri/patru-posturi-tv-denumta-la-consiliul-concurenței-o-presupusă-înțelegere-de-cartel-între-două>.
- "Memorii privind libertatea presei în Republica Moldova (3 mai 2018 – 3 mai 2019)", Asociația Presei Independente, <http://api.md/news/view/ro-memorii-privind-libertatea-presei-in-republica-moldova-3-mai-2018-3-mai-2019-1997>; vezi și "Raport de monitorizare: Elemente de propagandă, manipulare informațională și încălcarea a normelor deontologiei jurnalistice în spațiul mediatic autohton (1 ianuarie – 31 martie 2019)", Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI), 2019, <http://media-azi.md/ro/publicatii/%E2%80%9FElemente-de-propagand%C4%83-manipulare-informa%C8%9Bional%C4%83-%C8%99i-%C3%AEEn-c%C4%83icare-normelor-deontologiei-1>.
- Una Hajdari, "Moldova's Failed Revolution Is Not Over Yet," (n.t. Revoluția eșuată a Moldovei încă nu a luat sfârșit) *Politica externă*, 22 noiembrie 2019, <https://foreignpolicy.com/2019/11/22/moldova-vladimir-plahotniuc-failed-revolution-not-over-yet/>.
- "Iulian Chifu: SUA, UE și Rusia au căzut de acord că Vlad Plahotniuc trebuia eliminat", Radio Chișinău, 21 iunie 2019, <https://radiochisinau.md/iulian-chifu-sua-ue-si-rusia-au-cazut-de-acord-ca-vlad-plahotniuc-trebuia-eliminat-revista-presei--89909.html?fbclid=IwAR2HQt5cnLRJN0MqjbH0dPze-IedY5zfuda0mNH1wUDklrgm8UhzZMLMrF4>; vezi și Una Hajdari, *op.cit.*
- "Declarația cu privire la recunoașterea caracterului captiv al statului Republica Moldova", 8 iunie 2019, <http://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?id=eacdde96-f564-4cf0-acc5-0ccdef439b72>. Autorii declarației constată exercitarea controlului neconstituțional de către partid și liderul acestuia asupra sistemului judiciar, bancar și asupra câtorva instituții de stat, încurajarea corupției și limitarea drepturilor civile.
- "Filip, despre banii și presa partidului: Nu mai avem nici o televiziune", agora.md, 29 octombrie 2019, <https://agora.md/stiri/63183/filip-despre-banii-si-presa-partidului-nu-mai-avem-nicio-televiziune>.
- "Raport de monitorizare: Elemente de propagandă, dezinformare și încălcarea a normelor deontologiei jurnalistice în spațiul mediatic autohton", *Mass-Media în Moldova*, Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI), decembrie 2019, http://media-azi.md/sites/default/files/MMM_decembrie_2019_RO.pdf.
- Natalia Sergeev, "Petru Macovei: Sper foarte mult ca această discuție să fie un prim pas în consolidarea independenței instituțiilor media", RFE/RL, 19 iunie 2019, <https://moldova.europalibera.org/a/petru-macovei-sper-foarte-mult-ca-eu-ast%C4%83-discu%C8%9Bie-s%C4%83-fie-un-prim-pas-%C3%AEEn-consolidarea-independen%C8%9Bei-institu%C8%9Bilor-media-/30007842.html>.

- 24 "Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova 2019", 20 iunie 2019, <https://gov.md/ro/advanced-page-type/government-activity-program>; vezi și "Premierul Maia Sandu la Forumul Mass Media 2019", 4 noiembrie 2019, <https://gov.md/ro/content/premierul-maia-sandu-la-forumul-mass-media-2019-situatia-presei-din-republica-moldova-este>.
- 25 Consiliul Audiovizualului (CA), <http://www.audiovizual.md/activitatea-ca>.
- 26 Alla Ceapai, "Consiliul Audiovizualului, criticat dur în comisia parlamentară de profil", RFE/RL, 3 iulie 2019, <https://moldova.europalibera.org/a/consiliul-audiovizualului-criticat-dur-%C3%AEn-comisia-parlamentar%C4%83-de-profil/30035338.html>.
- 27 "Un proiect de lege elaborat de Blocul ACUM ar putea înceta mandatele actualilor membri ai CA. Consiliul rămâne imun la aceste tentative", media-azi.md, 30 octombrie 2019, <http://media-azi.md/ro/stiri/un-proiect-de-lege-elaborat-de-blocul-acum-ar-putea-%C3%AEnceta-mandatele-actualilor-membri-ai-ca>.
- 28 *Ibid.*
- 29 "Premierul Maia Sandu la Forumul Mass-Media 2019", *op. cit.*
- 30 "ONG-urile de media cer CA să nu faciliteze concentrarea proprietății mediatice în interesul PSRM", Asociația Presei Independente, 6 noiembrie 2019, <http://api.md/news/view/ro-ong-urile-de-media-cer-ca-sa-nu-faciliteze-concentrarea-proprietatii-mediatice-in-interesul-psrm-2102>.
- 31 *Ibid.*; vezi și "Un proiect de lege elaborat de Blocul ACUM ar putea înceta mandatele actualilor membri ai CA. Consiliul rămâne imun la aceste tentative", *op. cit.*
- 32 Guvernul Maia Sandu, [alegeri.md](http://alegeri.md/w/Guvernul-Maia-Sandu), <http://alegeri.md/w/Guvernul-Maia-Sandu>.
- 33 "Consiliul Anticorupție pe lângă Prim-ministru s-a întrunit astăzi în ședință", 7 noiembrie 2019, <https://gov.md/ro/content/consiliul-anticoruptie-pe-langa-prim-ministru-s-intrunit-astazi-sedința-maia-sandu-trebuie>.
- 34 Stela Untilă, "Ion Chicu și-a prezentat programul de guvernare în parlament. Cum s-a desfășurat ședința", newsmaker.md, 14 noiembrie 2019, <https://newsmaker.md/ro/ion-chicu-isi-prezinta-in-parlament-programul-de-guvernare-live-text/>.
- 35 "Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pentru 2019", noiembrie 2019, <https://gov.md/ro/advanced-page-type/government-activity-program>.
- 36 "Guvernul Ion Chicu a depus jurământul", RFE/RL, 14 noiembrie 2019, <https://moldova.europalibera.org/a/parlamentul-de-la-chi%C8%99in%C4%83u-se-afl%C4%83-%C3%AEn-procedur%C4%83-de-votare-a-noului-guvern/30271171.html>.
- 37 "Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pentru 2019", *op. cit.*
- 38 Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2020 – 2023, decembrie 2019, cu accent pe elaborarea și aprobarea proiectului de lege cu privire la publicitate, https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect26_0.pdf.
- 39 Andrei Bivol, *op. cit.*
- 40 *Ibid.*
- 41 "După aproape doi ani de investigat, Consiliul Concurenței nu a constatat înțelegere de cartel pe piața de publicitate între Casa Media și Exclusiv Sales House", media-azi.md, 22 noiembrie 2019, <http://www.media-azi.md/ro/stiri/dup%C4%83-aproape-doi-ani-de-investigat-consiliul-concuren%C8%9Bei-nu-constatat-%C3%AEn%C8%9Belegere-de-cartel-pe>.
- 42 "Popularitatea TV în funcție de cine, arvonește: 'Primul în Moldova' a ocupat poziția postului Prime în grila Moldtelecom", media-azi.md, 6 decembrie 2019, <http://www.media-azi.md/ro/stiri/popularitatea-tv-%C3%AEn-func%C8%9Bie-de-cine-%E2%80%9Earvone-%C8%99te%E2%80%9D-%E2%80%9Eprimul-%C3%AEn-moldova%E2%80%9D-ocupat-pozici%C8%9Bia-postului>.
- 43 "VIDEO // Cum justifică directoarea Moldova 1 difuzarea filmului despre realizările președintelui Dodon: Nu am făcut nimic ieșit din comun", media-azi.md, 17 ianuarie 2020, <http://media-azi.md/ro/stiri/video-cum-justific%C4%83-directoarea-moldova-1-difuzarea-filmului-despre-realiz%C4%83rile-pre%C8%99edintelui>.

Laura Zghibarta

Laura Zghibarta activează în cadrul Asociației pentru Politică Externă din Moldova. A absolvit facultatea de Studii Europene a Universității "Babeș-Bolyai" din România, și a studiat în Marea Britanie și Estonia. Laura e pasionată de politica din Republica Moldova și cea internațională, de politica externă și studii de securitate.

Ciclul de sinteze de politici "Media Forward" este posibil datorită suportului generos acordat de poporul American și Britanic prin intermediul Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) și UK aid. Responsabilitatea pentru conținut revine Freedom House și conținutul nu reflectă neapărat punctele de vedere ale UK aid, USAID sau ale Guvernului Statelor Unite.